

ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Гернего О.О.,

*заступник завідувача кафедри філософії
та політології Хмельницького інституту
регіонального управління та права,
кандидат філософських наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ ТА УПРАВЛІНЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

*“...Лише філософія, поза як вона поширюється
на все доступне людському пізнанню, відрізняє нас від дикунів та варварів,
і кожен народ є тим більше цивілізованіший та освіченіший,
чим більше в ньому філософствують; тому для держави немає більшого блага,
ніж мати істинних філософів”.*

Рене Декарт

Проблема організації, вдосконалення та контролю за самостійною роботою студентів під керівництвом викладача стає особливо актуальною у зв'язку з переходом вищих навчальних закладів України до 30-годинного робочого тижня, тобто значного скорочення навчального навантаження в аудиторний час. В той же час варто наголосити, що самостійна робота за своєю суттю сприяє формуванню у студентів навиків продуктивної діяльності і творчого мислення.

У процесі продуктивної діяльності репродуктивна не виключається. Вона виступає допоміжною. В межах продуктивної діяльності засвоєний раніше алгоритм її виконання або пристосовується студентами до нової ситуації, або вони знаходять в інших ситуаціях новітні для себе знання, нестандартні правила дій і, таким чином, створюється новий алгоритм, тобто з'являється якісно нова інформація, яка може бути успішно засвоєна лише за умови послідовності дій у вирішенні поставленої мети або проблеми.

Продуктивна діяльність – основа самоорганізації навчального процесу у вищих навчальних закладах, але імпульсом до самоорганізації є творчість як процес самопізнання, в якому здійснюється евристична діяльність як необхідний і дуже важливий момент самоствердження студента як особи. Характерними рисами творчої діяльності є бачення нових проблем в стандартних ситуаціях, бажання створити оригінальний варіант вирішення проблеми, здатність до інтуїції, зацікавленість предметом дослідження, прагнення до пошуку інших за допомогою поєднання емоційності із логічним мисленням, вміння знайти найбільш відповідну альтернативу серед інших альтернатив в процесі вирішення конкретної проблеми. Таким чином, творчість неможлива без продуктивної діяльності.

Слід відзначити, що органічний взаємозв'язок творчості і продуктивної діяльності є основою вдосконалення самостійної роботи студентів. В той же час, слід мати на увазі, що успіх цієї роботи багато в чому залежить від рівня професіоналізму викладача, від його вміння навчити студентів поєднувати творчість із продуктивною діяльністю з метою досягнення позитивного результату.

На наш погляд, навчальний процес необхідно організувати таким чином, щоб фундаментальні дисципліни передували спеціальним і в процесі всього терміну навчання успішно здійснювалась самостійна робота студентів під керівництвом викладача у безпосередньому зв'язку з практикою. У цьому зв'язку особлива роль в процесі формування у студентів відповідального ставлення до самостійної роботи і, як правило, до науково-дослідної роботи належить філософії та філософським дисциплінам. "Мова філософії, філософська культура і домінуюча філософська парадигма вирішально впливають на свідомість людей, визначаючи сутність їхнього світогляду і, плінучи в дійсність, філософія дійсно стає мирською, живою душею культури"¹. Філософія також є методологічною основою природничих і суспільних наук, в тому числі юридичних та управлінських. Саме діалектична методологія є основою продуктивної і творчої діяльності майбутніх фахівців з права та менеджменту.

У цьому напрямку є вже певні досягнення. З метою поліпшення самостійної роботи студентів і надання їм необхідної допомоги викладачами кафедри філософії та політології Хмельницького інституту регіонального управління та права, наприклад, розроблені і вже надруковані навчальний посібник і методичні рекомендації до самостійного вивчення студентами окремих тем². У розробці цього посібника взяли участь всі викладачі кафедри. У найближчий час планується кожним викладачем розробити і підготувати до друку методичні рекомендації до самостійного вивчення студентами вузу найменш складних для сприйняття тем, на які не вистачає аудиторного часу. На наш погляд, такі методичні розробки суттєво сприятимуть вдосконаленню на новому якісному рівні самостійної роботи студентів. У цьому напрямку слід працювати і далі.

На нашу думку, ефективними формами самостійної і одночасно науково-дослідної і виховної роботи є:

- по-перше, вміння викладача акцентувати увагу студентів на актуальних проблемах буття людини в системі суспільних відносин;
- по-друге, визначити місце і роль філософії в пізнанні та аналізі соціальних проблем;
- по-третє, показати органічний зв'язок філософських дисциплін з іншими науками, особливо з правовими та управлінськими;
- по-четверте, виявити конкретні теми та аспекти, які цікавлять студентів;
- по-п'яте, надати необхідну допомогу при написанні студентами рефератів, навчити їх використовувати науково-довідковий апарат, працювати з першоджерелами і додатковою літературою, навчити мистецтву рецензування і обговорення письмових робіт і виступів своїх товаришів;
- по-шосте, вузлові і найбільш складні питання викладач повинен пояснити на лекції або консультації, тобто дати ту основу, без якої неможливо зрозуміти навчальний матеріал, винесений на самостійне опрацювання;

¹ Корженко В.В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – С. 26.

² Див.: Філософія у структурно-логічних схемах: Навчальний посібник (Для студентів юридичного факультету та факультету адміністративного менеджменту) / За ред. О.О. Гернего. – Хмельницький: ХІРУП, 2003. – 78 с.; Методичні рекомендації до вивчення теми "Діалектична концепція розвитку та її альтернативи" / Укладач О.О. Гернего. – Хмельницький: ХІРУП, 2001. – 40 с. та інші.

- по-сьоме, викладач повинен навчити студентів розуміти з позицій діалектики принцип об'єктивності, рівні, форми і методи наукового пізнання, без знання яких неможливі творчість і продуктивна діяльність.

І нарешті, з кожної теми студент повинен обов'язково скласти конспект і подати його на перевірку викладачеві. Важливо, щоб викладач проводив індивідуальну роботу як із слабкими студентами, так із студентами, які мають нахил до науково-дослідної роботи і успішно вчаться, тобто необхідно використовувати диференційний підхід.

У цьому процесі важлива роль належить навчальним посібникам, в яких кваліфіковано і послідовно розкриваються і пояснюються вузлові філософські проблеми.

Навчальний посібник повинен орієнтувати студента на самостійну і творчу роботу, без якої неможливе продуктивне засвоєння філософського матеріалу. Головним навчальним завданням при цьому є вміння студента за допомогою викладача оперувати всім спектром знань і можливих підходів – співставляти і зрівнювати між собою різні позиції, погляди і точки зору по обговорюваній проблемі, робити критичний аналіз головних ідей, поглядів та розвивати власні думки. У цьому плані позитивний результат залежить від того, наскільки глибоко студент засвоїв на лекційних та семінарських заняттях теми з методології та гносеології. Якщо студент не може відрізнити діалектичну концепцію розвитку від метафізичної, софійний спосіб буття філософії і філософування від епісистемного, сутність від явища, буденний рівень свідомості від теоретичного, антагоністичні протиріччя суспільства від антагоністичних та агоністичних і тому подібне, то в даному випадку самостійна робота буде неефективною. У цьому відношенні слід приділяти особливу увагу розробці і виданню різноманітних за формами навчання посібників та підручників.

Однією із важливих форм навчання є наочність, яка використовується в тій чи іншій мірі при проведенні всіх видів занять. Досвід засвідчує, що саме наочність сприяє більш ефективному засвоєнню студентами навчального матеріалу і допомагає вдосконаленню їх самостійної роботи під керівництвом викладача. На наш погляд, найбільш вдалою і перспективною формою унаочнення навчального процесу в цілому і поліпшення самостійної роботи студентів зокрема є ефективне використання слайдів з дисциплін філософського циклу.

Щодо цього кафедра філософії та політології нашого інституту вже накопичила деякий досвід. Викладачі кафедри створили комплекти слайдів із багатьох тем філософських дисциплін. Всі викладачі також продовжують роботу з виготовлення та використання нових слайдів. Джерелом названих матеріалів є, в першу чергу, підготовлений і складений викладачами кафедри вказаний навчальний посібник і методичні розробки, а також праці інших авторів, пов'язаних з цією проблематикою.

Слід відмітити, що значну зацікавленість студентів викликають добірки слайдів виготовлених на основі схем, взятих із усіх розділів і тем навчального посібника (Для прикладу, див.: Додаток 1), які сприяють розвитку творчого та аналітичного мислення у студентській молоді в процесі вивчення філософських дисциплін.

На нашу думку, з метою поліпшення самостійної, науково-дослідної та виховної роботи також доцільно використовувати з позицій діалектики такі методи навчання, аналізу і контролю знань студентів:

- метод експлікації (виявлення, уточнення наукових категорій і термінів);
- метод порівняльного аналізу;
- метод діалектичного взаємозв'язку і протиставлення;
- метод послідовності;
- метод конкретно-проблемної постановки питання;
- метод поєднання доброзичливості і вимогливості;
- метод індивідуального підходу до студента як особистості;
- метод дискурсу.

Тут є сенс пояснити сутність поняття “дискурс”, використання якого має особливе значення як в основних сферах життєдіяльності суспільства взагалі, так і у всіх видах навчального процесу зокрема. В філософській літературі є таке визначення цього поняття: “Дискурс є спосіб діалогічно-аргументованого перевірення спірних домагань значущості стверджувальних та нормативних висловлювань (а також дій) з метою досягнення універсального (тобто значущого для усіх, хто здатний до розумової аргументації) консенсусу”³. За Ю.Габермасом, “дискурсом є форма комунікації, що визначається аргументацією, форма в якій домагання значущості, що стали проблематичними, стають темою обговорення”⁴. Слід відзначити, що цей метод є плідним і доцільним тільки в його діалектичному розумінні. Він дає найбільший ефект в роботі з обдарованою студентською молоддю і вимагає творчого використання.

Таким чином, лише комплексний підхід до організації самостійної роботи студентів гарантує високу ефективність навчального процесу і значні результати співпраці викладачів і студентів. І нарешті, студенти, які під час навчання у вузі набули необхідного досвіду в організації самостійної роботи у процесі вивчення філософії здатні більш ефективно розуміти та бачити логічний зв’язок загальнофілософських знань з філософією права, філософією менеджменту і спеціальними дисциплінами.

Додаток

**Витяг із навчального посібника
“Філософія в структурно-логічних схемах”**

Схема 1.3. Предмет і функції філософії

³ Ермоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – С. 47.

⁴ Там само.

Схема 1.5. Основні способи й форми буття філософії

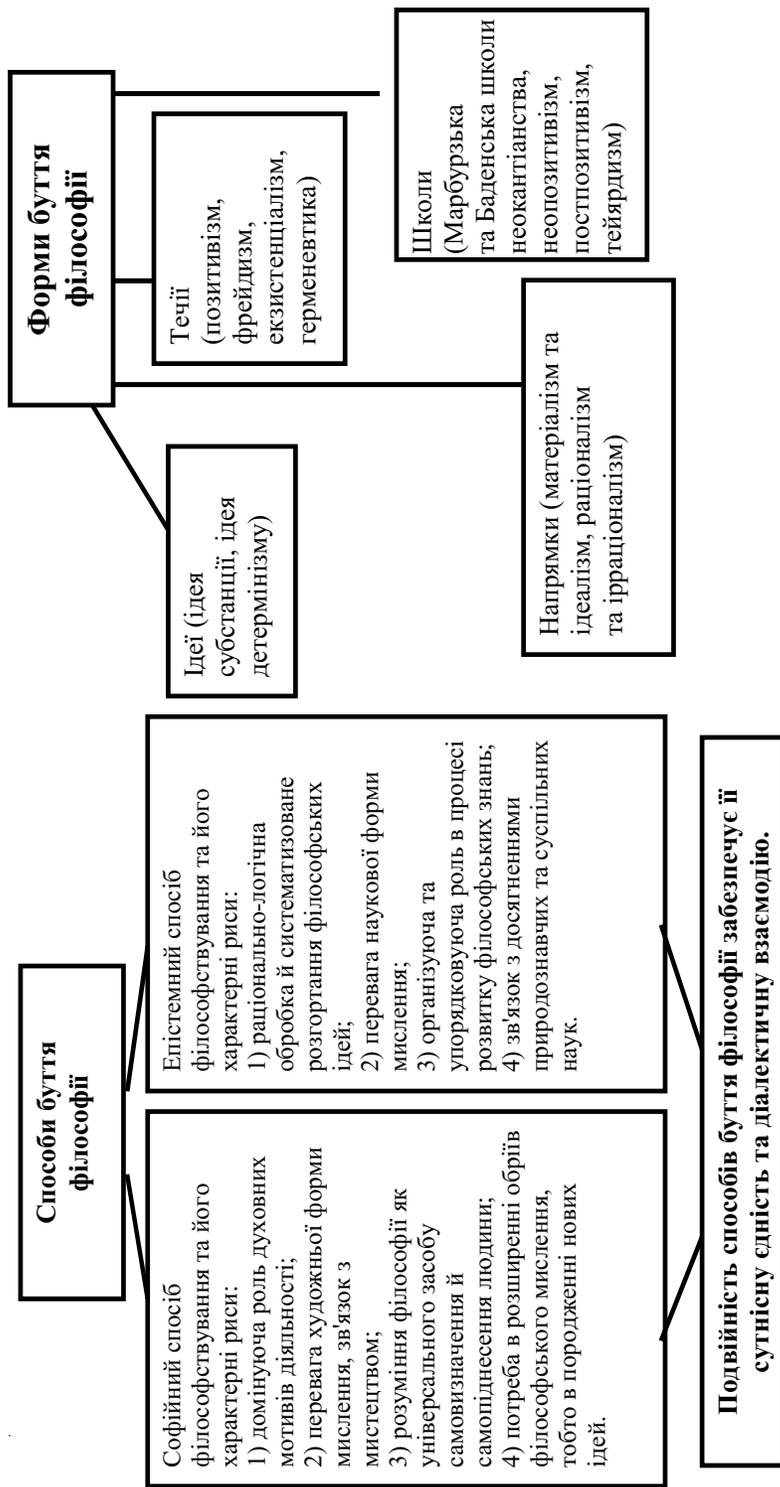

Схема 2.6. Графічна структура діалектик як наукової системи

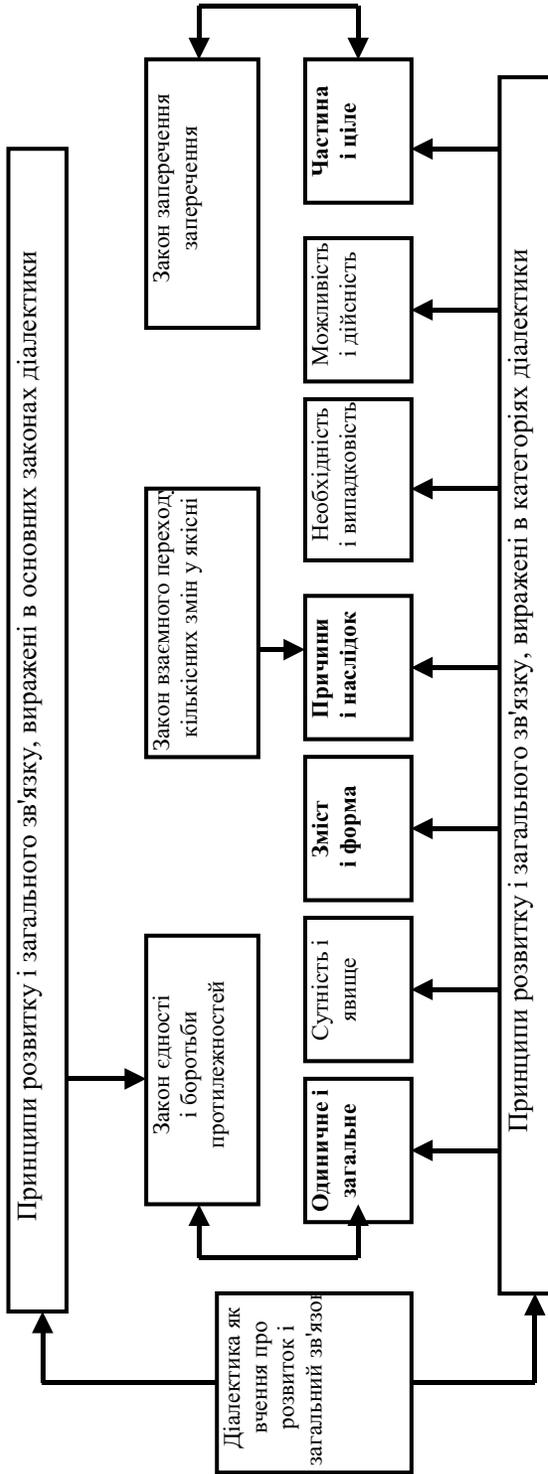

Схема 3.5. Рівні, форми і методи наукового пізнання

